

Приносъ къмъ картографията на нашитѣ земи въ миналото

Една анонимна и недатувана карта на Добруджа

отъ Хр. Вакарелски

Касае се за една карта, намираща се въ будапещенската Народна библиотека (Magyar Nemzeti Könyvtár). Макаръ и нейната анонимност и още повече неопредѣленото времєсъчиняване да ѝ отнематъ качества на важенъ географски или още повече историко-поселищенъ документъ, смѣтамъ за необходимо да я отбележа въ нашата книжнина именно, заради селищната терминология главно въ така наричаната днесъ „Южна Добруджа“ както и въ сѣдство съ нея. Тази терминология, при едно по-подробно и сравнително проучване на старитѣ карти на нашитѣ земи отъ миналото би придобила своето голѣмо значение за селищната история на Добруджа, която въ тази карта е означена цѣла като „България“.

Картата е сложена въ картонена кутия, отвънъ на която е написано съ мастило вѣроятно отъ самия авторъ. Така поне може да се заключи отъ начертанието на писмото: „Sectiones X (Länder Moldau Wallachey Bes Arabien (e)in Thiel Bulgarien “. Състои се отъ 10 сектора, както е и отбелязано. И на десетия секторъ, при легендата (Erklärung), помѣстена въ хубава характеристична гравюра съ перо, въ клонитѣ на старо, убитовече отъ вѣковетѣ дърво, вѣроятно джбъ, е закачена стълбицата на размѣритѣ („Masstab“). На тази стълбица съвсемъ дребничко, едвамъ видимо се чете името „Fischer“. Мѣрката е не въ метри, нито въ мили, а въ часове „Masstab von 1—2—3—4—5 Stund“ (правописътъ е спазенъ!).

Обясненията (легендата „Erklärung“ съдържатъ следнитѣ знаци, дадени въ мн. ч.: Крепости („Festungen“ — червена петокрила звезда — планъ на крепость; Главни градове („Haupt Örtner“) — петъ кули съ кръстчета на върха и червено кржгче въ основитѣ на срѣдната; Паланки (Ordinaire Flecken) — три кули съ червено кржгче въ основитѣ на срѣдната кула; Села („Dörfer“) — кржгче съ дрѣжчица отгоре; Монастирѣ („Monastir oder Klöster“) — кръстче. На края е даденъ знакъ — стрела съ декоративно разщепена опашка, означаващъ часъ или руска верста („Stund, Ruschisches Werst“).

Освенъ Влашко („Walacheij“), Молдавия („Moldau“) и Бесарабия („Bes Arabien“), въ картата за техническо равновесие е дадена и цѣла Добруджа съ мѣстата до линията: носъ Емине—Русе. И всичко туй е означено не като Добруджа а като България („Bulgarien“) границитѣ на картата сж рѣзко отрѣзани, като вѣнъ отъ тѣхъ на чисто поле сж означени припащитѣ страни: на западъ — Банатъ („Banat“), северозападъ — Седмоградско („Siebenbürgen“), западъ и северъ Покутие („Pokutien“), североиз-

токъ — Полша („Pohle“), изтокъ — Татария („Tataria“) и Черно море („Schwartzte Meer“).

Общото начертание на картата — въ топографско, хидрографско и астрономическо отношение е твърде неправилно и характеристично за картографията въ началото на XVIII вѣкъ, па и къмъ края на XVII в. къ. На нея липсватъ всѣкакви меридианни или паралелни означения, каквито въ нѣкои карти отъ XVIII вѣкъ, напр. тия на Кантемиръ върху Молдавия (Срв. G. V ä l s a n, *Harta Moldovei de Dimitrie Cantemir, Memoriile Secțiunii Istorice, seria III, t. VI, Academia Romăna, București, стр. 194—212* и P. P. P a n a i t e s c u, *Contribuții la opera geografică a lui Dimitrie Cantemir, същото издание, т. VIII, стр. 175—188*).

За насъ въ тази почти анонимна и недатувана карта е интересенъ скоро селищниятъ и топонименъ материалъ, който при евентуалното опредѣляне по-точно датата на картата би билъ твърде цененъ за историята на селищата въ Добруджа и съответнитѣ североизточно български краища.

Покрай р. Дунавъ по нашия брѣгъ сж означени градоветѣ и селата Ломъ („Lom Palanka“), Козлодуй („Kodosluj“), Орѣхово („Oreava“), Никополь („Nicopol“), Свишовъ („Sistov“), Русе („Rusczuk“), Тураканъ („Tur-tukai“), Силистра („Silistria“) и Расово („Raszova“). Между Расово и Силистра има като градъ отбелязано селище „Kuzgun“, сега село Кузгунъ почти на срѣдата по птя между Кубадинъ и Силистра. Междидие нѣма отбелязано на картата.

Други по-голъми селища отъ Добруджа сж отбелязани Хърсово („Hir-sovo“), Мачинъ („Maczin“), Доянъ („Dojan“), навѣрно сегашното Даякъой, северно отъ Хърсово, Исакача („Isakca“), Тулча („Tulcze“), Бабадагъ („Babadak“), Кюстенджа („Klustenji“) и Мангалия („Mangalji“).

Западно отъ гр. Варна, който е даденъ като крепостъ, на брѣга на морето при устието на твърде широка рѣка, наречена Девна Заливъ („Dewna Salif“), безъ никакво езеро, покрай името на тази рѣка на известно (малко разстояние сж отбелязани селата А д ж е м л а („Adjemla“), сега Аджемлеръ или Аксаково — до самата Варна, Д ж а ф е р и е („Djaferie“), нав. сега Джаферъ или Сомникъ при Долни Чифликъ, и най на западъ село Е й с и к е н ъ („Eisjiken“ ?). Северозападно отъ Варна, на около половинъ часть е селото Е н и к ъ о й („Enikoï“), а още толкова въ сжщата посока — село Мегленкъой или Мъгликой („Meglikoï“). Северно отъ Мегленкъой — на повечекъ отъ половинъ часть, до рѣкичка, е село Д е р в е н к ъ о й („Derwenkoï“), сегашното Дервенъ или Изворско въ Варненска околия. По рѣката Девния и притоцитѣ ѝ сж отбелязани седемъ села, отъ които сж именувани само Д е р е б у н а р ъ („Derebunar“) и С е н е р л и ц ъ („Senerlitz“). Надъ Сенерлицъ е написано съ едри букви K o s l i d i a, безъ да е означено селища. На изтокъ пъкъ отъ сжщото Сенерлицъ, на около единъ часть и нѣщо е селото Саригьоль („Sarigoï“). Явно е, че въ последнитѣ две се касае за варненскитѣ села Козлуджа или Нсвоградецъ и за Саригьоль преименувано на Любенъ Каравелово, а селата Дсребунаръ и Сенерлицъ, ако сж вѣрно отбелязани, трѣбва да се приематъ за несжществуващи вече. А може тия имена да представляватъ неграмотно или изобщо невѣрно написани други селищни названия. Такова явление ще имаме и въ означението на с. „Kupjuk“, на около 1 часть

разстояние отъ с. Дервенкьой, подъ което значение ще трѣбва да разбираме Кууджукъ, отъ Варненска околия, влѣзло по-късно въ предѣлитѣ на нова румънска Добруджа, а сега отново у насъ.

Точно на северъ отъ Шуменъ, на около 4 часа е отбелязанъ безъ условията селищенъ знакъ съ едъръ надписъ гр. Нови пазаръ („Epi-basar“). Отъ него започва р. Бѣли Ломъ (sic!). По нея и по притоцитѣ ѝ личатъ 13 селища, между които сж отбелязани: Разградъ („Rasgrad“) и селата надолу по рѣката „Csusaki“, два пжти „Amazik“, „Kalaene“, „Arpatkij“, „Sneber“, „Asaplar“, „Dzanoschitz“, „Sinua“, „Turlak“ и Русе — разбира се, като крепостъ. Много отъ тия села трудно могатъ да се познаятъ въ днешнитѣ названия. Едно критично и нарочно изучване, обаче, би дало своитѣ плодове. Между казанитѣ като положително могатъ да се установятъ Калайджидере („Kalaene“), Сѣново („Sinua“) и Торлакъ — днешното Царь-Калояново.

Рѣката, устието на която е при Тутраканъ, започва пакъ отъ Нови Пазаръ („Epi-pazar“) и Разградъ. Въ горното ѝ течение сж отбелязани 7 села, отъ които само 4 съ означения: „Daschtak“ навѣрно Душубакъ, сега Ясеновецъ, до само Разградъ, „Kalo!“ — Калово, Дервишбаба теке („Derwischten babateken“) и Дишбудакъ („Dischbudak“). Последното селищно название сжществува въ днешна варненска околия. Въ долното течение на сжщата рѣка има 4 села и гр. Тутраканъ („Turtukaj“). Тия села сж: „Epnastar“, „Reknetul“, „Nowomil“ (нав. нѣкакъвъ Новъ Смиль) и едно наименувано село източно отъ Тутраканъ. По течението на „Тутраканската рѣка Бѣли Ломъ“ сж означени още и селата: „Tatan“, „Oreva“, „Stecul“, „Paba“, „Kazas“, „Oranke“, „Kutozeranka“, „Kitekluje“, „Oczer“ и „Turkasmil“. Въ тѣхъ могатъ да се познаятъ днешнитѣ Бабово („Paba“) Русенско, Рѣхово (Oreva) — Русенско, Кютукли и, сега Царь Самуилово — Русенско и Турски Смиль.

Източно и малко на югъ отъ Русе, на около 2 и половина часа е „Czernawoda“, съ голѣмоселищенъ знакъ, което е днешното Червена вода. А източно отъ Червена вода и Русе сж селата (отъ северъ къмъ югъ): „Ketul“, „Taban“, днешното Табанъ или Сандрово, „Moratin“ — днесъ Мартенъ, „Prosepa“ — Просена, „Gagal“ — Гагалия, „Oblanu“, „Otkitza“, навѣрно Хотница, „Boska“, навѣрно Бъзънъ и „Pusip“ — Писанецъ. Последнитѣ две селища могатъ да бждатъ съ размѣнени означения при гълкуването имъ отъ мене.

На изтокъ отъ Тутраканъ въ Дунава се вливатъ две по-голѣми и две по-малки рѣкички. Между първитѣ две и тутраканската сж следнитѣ села (отъ северъ къмъ югъ): „Orava“ навѣрно Долно Рѣхово, „Kosuj“ — Косуй, „Sarigeli“, днешното Саргьолъ, „Viteksoj“ — днешното Вискьой, „Czausmagala“ — Чаушмахла, „Ekijeni“, навѣрно съседното на тия села Енджекьой, „Pelalatik“ (или „Petalatik“) — неизвестно кое селище е отбелязано съ това име — и „Sokler“, което ще да значи съседното на всички тия тутракански села Салихлеръ.

Отъ Енипазаръ къмъ северъ събира водитѣ си рѣка, която протича западно отъ Добричъ и се влива чрезъ едно блато въ Дунава, западно отъ Хърсово. По тази рѣка и по притоцитѣ ѝ отъ лѣво (по течението) сж нане-

сени 14 селища, отъ които сж именувани следнитъ: „Kuczuk-adelar“, навърно Кючукъ Ахмедъ, сега Цани Гинчево, Новопазарско, „Kuczuk Aranlar“ и „Bujuк Aranlar“ — днешъ сжествува Арапларе въ Провадийско; „Unidilar“ (?), „Esiben“, навърно Езибей, Добричко, „Belidga“, — неизвестно кое село означава, „Czujurdji“ — навърно Чакърджа, езибейска община, Добричко, и „Karailik“ — може би Карали, Добричко. — Отдѣсно на сжщата рѣка сж означени 16 селища, отъ които съ имена сж следнитъ: „Migaliza“ — неизвестно, „Simer“, „Enescheil“, „Somisale“ — Семизалж, Добричко, „Opaczce“ — Опанча, Добричко, „Bogdan“ — Богданово, пакъ тамъ, „Pasarjik“ — Добричъ, „Kasimeza“ — навърно Касъмларъ, Добричко, „Funduklie“, както и отъ лѣво на рѣката, „Bazarkanji“, навърно се отнася за селото Безиргянъ въ Силистренско, „Kuskiendji“ — може би се отнася за с. Кюстекчилеръ, Добричко и други две „Demerza“ и „Mirlin“.

Източно отъ рѣката, която протича близо покрай Добричъ, въ Дунава се влива друга рѣкчица, началото ѝ нѣкъде къмъ Добричъ. По нея и по притоцитъ ѝ сж следнитъ села, изреждани надолу по течението: „Busuud“, „Busud“ — навърно Малки и Голѣми Базауртъ, Добричко, „Onelibenki“ (?), „Musalkea“ — Мурсалкъой, Добричко, „Kutschuametersukli“ може би нѣкакво смѣсане съ Кючукахмедъ, споменато по-горе, „Esrudede“ (?), „Bojukaraaz“ — Голѣмъ Караачъ, Добричко, „Sutulke“, неизвестно за кое село се отнася, „Kosakdine“ — неизвестно подобно име, „Kurgoman“ и „Salni“. Последното, може би, представлява добричкото село Салманъ, а по-предното, навърно Карарманъ — Силистренско.

На изтокъ отъ тази рѣка по друга, по-къса рѣкчица, сж селата (надолу): „Akbatl“, „Kimpalar“, неизвестни села, „Bujuкkanarsi“ — Голѣма Кайнарджа, Силистренско, „Bujuк“ — „Afchosar“ навърно Алфатаръ, и „Galitza“ навърно Гърлица, северно отъ Силистра.

По платото между притоцитъ на Тутраканската, западно отъ Силистренската рѣки и на северъ отъ Енипазаръ сж селата „Jsunfinlar“, навърно Шахинларъ, Добричко, „Scharvie“, навърно Шахвели, Добричка околия, „Czoban Nazufi“ — навърно добричкото село Чобанкюосу, „Sofular“, навърно Софуларъ, Разградско, „Armanleski“, т.-е. Харманлъкъ, „Saviza“, „Demir-Babateksu“ — Демирбабатеке, Исперихска околия, „Tirfake“, „Kaditischl“, — неизвестни селища, „Suiczuk“ — Суютчукъ, Добричко, „Kasemikler“ може би Кюсайдънъ, „Korpunar“, „Sokojak“ — Сокоюджукъ (?) Силистренско, „Akandilar“ — Акадънларъ, Силистренско, „Kisna“, „Golscherie“, „Kaselsir“ и „Babene“. Въ последнитъ имена може би сж неграмотно предаденитъ: Кочина, Каземиръ и Бабукъ.

Източно отъ Расовја („Risovata“) се влива рѣка, чието начало е северно отъ Добричъ. По нея и притоцитъ ѝ сж означени следнитъ села: „Eliben“, което е днешното Елибей, наричанъ още Пчеларово, северно отъ Добричъ, „Misuber“ — днешното Мусубей, Добричко, „Garman-Injorosu“ — Харманкюосу, „Chaimori“ — навърно Чамурли, „Karbin“ — може би Кузгунъ?, „Csajmarja“ — може би Чаирхарманъ, Добричко, „Akrankej“ — може би Айранквий — южно отъ Меджидие,

„Ssufkujes“ — може би Чифуткуюсу — Добричко, „Berkesmagale“ ? „Kertimbunar“ — неизвестно дали не е Куртбунаръ, който, обаче, въ действителност спада по на югозападъ отъ тази област; „Bekikrej“ — неизвестно за кое село се отнася, „Kertikbun“ — изглежда повторение на „Kerthubunar“, споменато по-горе, „Kiseli“ — прилича да е Кеседжикъ, Куртбунарско, „Kaгаасze“ — Голѣмъ Караачъ, Куртбунарско, „Olipar“ — Ахбунаръ (?), „Arie“ — неизвестно за кое село може да се отнася, „Kistardenj“ — Кьосеайдънъ (?), Силистренско, „Asarli“ — навѣрно Хисарлъкъ, Добричко, „Sevidina“ (?), „Rafsokeno“ (?), „Denlik Arabadi“ — Арабаджи, Куртбунарско или Добричко, и „Zaka“ (?).

Провадия („Pravadi“) лежи на рѣка, която не се влива въ девненската. По притоцитѣ ѝ и по самата нея сж отбелязани още деветъ села до Провадия, отъ които сж именувани само: „Balalik“ — неизвестно за кое село се отнася, „Kilifcza“ — Кюлевча, сега Кюлевецъ, и „Vadera“ (?). Южно отъ тази рѣка сж дадени разпрѣснатитѣ притоци на друга рѣка, въ началото на която е Шуменъ („Sahumla“). По тѣзи рѣкички сж отбелязани 12 села, отъ които сж именувани само: „Pidila“ (?), „Kasaplar Enjik“ навѣрно сега Дибичъ, Шуменско, „Enjik“ — може би Ендже, сега Царевъ бродъ, Шуменско, „Csauscha“ (?) и „Czetalena“ (?) неизвестно за кое село може да се отнася.

Градоветѣ Балчикъ („Balczik“) и Каварна („Kowarna“) сж отбелязани като паланки. Западно отъ Балчикъ — на повече отъ 2 часа е селото „Jastakseilar“ — Ястакчиларъ, Добричка околия, отбелязано близу до рѣкичка и недалечъ отъ брѣга на морето. На западъ отъ него на 3¹/₂ часа е село „Schaienach“ — може би Шахиларъ, пакъ Добричко. Северозточно пѣкъ отъ него като на ¹/₂ часъ е село „Saganar“ — едно неизвестно име.

Западно отъ Каварна, на 6¹/₂ часа лежатъ села „Siria“ и „Susukek“, отъ които второто безъ друго е Сусускъой Добричко, а първото остава да бжде отгатнато. Северозападно не повече отъ ¹/₂ часъ отъ Каварна е селото „Zarbla“, което ще да е Шабла, Балчишко.

Трѣбва да се отбележи, че авторътъ използвайки единъ по-широкоприетъ въ науката езикъ — нѣмския, не е могълъ да се отърве отъ влиянието на единъ правописъ като маджарския. Това налага да се приеме, че той е отъ унгарски произходъ.